

In verband met de vakantieperiode is een bezinning op onze tijdbesteding best op zijn plaats. Daarom volgt hier een uitleg bij het vierde gebod: *'Gedenk de sabbatdag dat jij die heiligt.'*

Lees eerst: Marcus 2:23-28 en Romeinen 14:1-12.

In navolging van de Joden houden ook christenen één dag in de week rust. De Joden doen dat weliswaar op de zevende dag, zaterdag, de christenen op de eerste dag van de week: zondag. Maar goed beschouwd is het helemaal niet zo voor de hand liggend om één dag per week apart te zetten. De natúúr kent niet zoiets als een weekindeling in zeven dagen. Aan het eind van een jaar hebben we altijd na 52 weken één of twee dagen over. De natuur kent wel maan-den: op elke nieuwemaansdag begint een maan-d. Maar ook dan gaan er meer dan 12 maanden in een jaar. Dat komt dus ook niet uit. De indelingen die wij mensen maken hebben dus iets willekeurig. Wij delen het zo in om houvast te hebben aan de tijd, om met de tijd te kunnen rekenen. En daar komt nog bij dat de natuur al helemaal niet aangeeft dat de ene dag anders is dan de andere; de natuur kent geen sabbat. De indeling in weken van 7 dagen is joods. Het komt uit het scheppingsverhaal, waarbij dan bovendien de zevende dag als rustdag, als heilige dag bestempeld wordt.

Het is een orde die opgelegd is aan de tijd, door God. Maar hebt u zich er nooit over verwonderd dat die indeling zo algemeen is erkend, ook door volken die niet joods of christelijk zijn van oorsprong? De weekindeling in 7 dagen is heel algemeen erkend.

Maar de zevende dag, als rustdag, wordt veel minder erkend. Het is ook een door God opgelegde orde dat die dag heilig moet zijn, maar lang niet iedereen erkent de God van de Joden en christenen.

Een heilige dag vraagt God van zijn volk. Heilig betekent letterlijk: apart gezet. Die dag moet anders zijn dan andere dagen, en dat komt dan tot uitdrukking doordat de mens niet werkt, maar uitrust van zijn werk. Die dag is heilig, omdat God dat zo ingesteld heeft. Die dag wordt ont-heiligd als de mens zich daar niet aan houdt. De heiligheid moet dus door de mens erkend worden, anders wordt het een dag als al de andere dagen. Gods volk moet de sabbat heiligen: het hangt dus van Israël af of die dag echt apart wordt. Zij moeten zich inspannen om die dag vrij te houden van de wekelijkse beslommeringen.

Maar welke **bedoeling** had God met de sabbat? Daar zitten verschillende kanten aan. De sabbat was eigenlijk boven alles een voortdurende relativering van de menselijke inspanningen en de persoonlijke bezittingen. De mens moet zich ervoor hoeden door te draven in zijn werk. Het gevaar is voortdurend aanwezig om helemaal in je werk op te gaan, zó, dat je vergeet dat er méér is. Daarom lezen we in Exodus 34 dat de Israëlieten óók in de ploegtijd en óók in de oogsttijd de sabbat moesten houden. *De sabbat was de proef op de som of zij erop vertrouwden dat God voor hen zorgde.* Kun je je beheersen om niet die uitstekende weersomstandigheden van de sabbat aan te grijpen? Denk je dat je levensonderhoud daarvan afhangt? Waar blijft anders het geloof in Gods voorzienigheid? Het sabbatsjaar en het jubeljaar stellen die vragen nog indringender:

Kun je eens in de zeven jaar zelfs een jaar lang rust houden? En ben je bereid de grote winst die je gemaakt hebt terug te geven aan wie verlies leed? Het land moest namelijk eens in de zeven jaar aan de oorspronkelijke eigenaren teruggegeven worden. Daar zit de erkenning achter dat God de eigenaar is van alles en dat de mens alles maar in bruikleen heeft. Van niets op aarde kunnen we zeggen: Dat is van mij en van niemand anders, en niemand heeft daar iets mee te maken. God is de Gever van alles. Dat moet de wekelijkse vrije dag de mens inprenten.

Het is dus ook bij uitstek de dag om dankbaar te genieten van wat er allemaal is in je leven, om God te erkennen als de Gever daarvan, om dus met je geloof bezig te zijn en royaal te zijn voor anderen. Als je door de week hard werkt, kun je gemakkelijk gaan denken dat alles van je eigen inspanningen afhangt. De sabbat moet dat relativeren. De werkweek **eíndigde** met de rustdag om te genieten van wat er is. Je mag genieten van de zegen die God op je werk gegeven heeft. En je mag op adem komen.

Er is een joods sprookje dat de bedoeling van de sabbat goed uitdrukt:

Er was eens een prins die in een verachtelijke hondengedaante werd veranderd door een boze toverkracht. Dat was natuurlijk vreselijk, want een hond was een onrein dier. Het prinselijk dier werd door iedereen veracht en verworpen. Hij moest door de straten slenteren om tussen de verwensingen en schoppen door aan zijn maaltje te komen. Dat is nou echt wat je noemt een hondenbestaan. Maar gelukkig, iedere vrijdagavond als de sabbat begon, verloor die toverkracht zijn invloed en werd de hond weer een prins. Het duurde altijd maar die ene dag, de sabbat, dat hij weer prins was. De hele week keek hij naar die dag uit, want zonder die dag zou hij het hondenbestaan niet aankunnen...

Maar God had nóg een belangrijke bedoeling met de sabbat. De sabbat was ook een voortdurende verwijzing naar de toekomst, naar een tijd dat 'de arbeid in het zweet uws aanschijns' niet meer nodig zou zijn. Van veel werk moeten we zeggen dat het tevergeefs is, dat het mislukt, óf dat het veel moeite is voor een teleurstellend resultaat. Dat is al zo sinds de zondeval: de mens werkt zich in het zweet, maar de aarde brengt alleen dorens en distels voort. In het paradijs was dat wel even anders. De sabbat is een wekelijkse verwijzing naar het rijk dat komt, waarin het moeizame werk niet meer nodig is.

Al met al is het heel belangrijk om Gods bedoeling met de sabbat duidelijk voor ogen te houden, want als je die uit het oog verliest, wordt de heiliging van de zevende dag wettisch. Dat is ook de reden waarom Jezus in discussie raakte met de rabbijnen over zo iets onbeduidends als het plukken en eten van wat korenaren op de sabbat. De sabbat is bedoeld als een dag waarop de mens eens even op adem kan komen, en even mag voelen hoe het was om in het paradijs te leven: Geen zorgen om brood op de plank, je plukt zo wat uit de natuur! Precies wat Jezus en zijn discipelen deden. Maar de rabbijnen hadden allerlei regeltjes opgesteld om die dag toch vooral heilig te laten zijn. Aren plukken was voor hen hetzelfde als oogsten. Voor de gewone jood was het heel lastig om aan alle sabbatsvoorschriften van de Farizeeën te denken. Daarom vat Jezus de bedoeling van de sabbat zo samen dat de sabbat er is voor de mens. Als de mens maar éven zo kan leven als God het oorspronkelijk bedoeld

heeft, is het goed. Om het populair te zeggen: De sabbat is bedoeld om even te *relaxen*. De sabbat is zeker niet bedoeld om elkaar geestelijk de maat mee te nemen. Maar ik heb het tot nu toe consequent over de sabbat gehad, en niet over de zondag. Als christenen houden wij namelijk helemaal niet de sabbat! De sabbat is de zevende dag, de zaterdag, maar wij houden de eerste dag van de week, de zondag **alsof** het de sabbat is. We houden de zondag, de dag van de opstanding van onze Heer Jezus Christus als een aparte dag in ere. We **heiligen** de zondag, maar moet dat ook op dezelfde manier als de sabbat? En wat doen we dan wel met de sabbat? De eerste christenen zijn ook voor die vraag komen te staan. Dat kwam op het moment dat ook heidenen tot geloof kwamen. De joden die christenen werden, bleven automatisch nog de sabbat houden, maar moesten de heiden-christenen dat dan ook? In Handelingen 15 lezen we van de eerste synodevergadering van de apostelen. Zij besloten dat de heidenen niet de joodse wetten hoefden te houden, alleen sommige daarvan. De sabbat werd in elk geval niet genoemd: dat was blijkbaar voor de joden en niet voor de heidenen die tot geloof in Christus zijn gekomen. En dáárom is het maar de vraag of wij van de zondag een sabbat kunnen maken! We hebben gelezen wat Paulus tegen het eind van zijn leven aan de Romeinen schrijft: *'De een stelt de ene dag boven de andere, de ander stelt ze alle gelijk. Ieder moet voor zijn eigen besef ten volle overtuigd zijn.'* Hoe komt hij bij zo'n vrije opvatting? De andere negen geboden uit het Oude Testament zet hij toch ook niet zomaar aan de kant?

Tot de kern van Paulus' geloof hoort de belijdenis dat Jezus de wet heeft vervuld, voor ons, in onze plaats. Hij heeft gedaan wat wij hadden moeten doen. We vinden het niet met zoveel woorden in het Nieuwe Testament, maar zouden we het niet zo mogen zien:

Jezus heeft de sabbat op een volmaakte manier geheiligd toen Hij op Goede Vrijdag stierf en op de zaterdag, de sabbat, in het graf lag... een complete rust in het graf... Jezus rustte toen Hij alles voor ons had volbracht, zoals zijn laatste kruiswoord zegt. Daarom hoeven wij de sabbat niet meer te houden. We kunnen die dag toch niet op volmaakte wijze heiligen. En als we in dat spoor verder denken, ligt het meer voor de hand om de eerste dag van de week apart te zetten, vergelijkbaar met de sabbat, maar het is **niet** hetzelfde als de sabbat. De orde is omgekeerd: als Christus alles voor ons volbracht heeft, dan mogen we niet pas na zes dagen hard werken eindelijk uitrusten, maar dan mogen we beginnen in de rustige wetenschap dat ons leven niet van onze prestaties afhangt, maar zeker gesteld is door de Heer Jezus. Wat we op de tweede tot de zevende dag doen, is extra, is dankbaarheid.

Hoe het ook zij, de eerste dag van de week werd al spoedig voor de christenen de dag van samenkomst. In die tijd was het natuurlijk nog een gewone werkdag, maar uit een brief van ene landvoogd Plinius aan keizer Trajanus horen we dat hij weet dat de christenen op de eerste dag van de week in alle vroegte bij elkaar kwamen om het avondmaal te vieren en met een lied Christus als God vereerden. Na die eredienst in de vroege ochtend moesten ze gewoon aan het werk(!) net als ieder ander, want het was de eerste dag van de werkweek. Pas in de vierde eeuw, toen het christendom staatsgodsdienst werd, onder keizer Constantijn, werd de zondag als wekelijkse vrije dag uitgeroepen. Aan de ene kant een mooie erkenning van de opstandingsdag van onze Heer, maar aan de andere kant kwam het gevaar opzetten dat dezelfde regels van de sabbat op de zondag werden toegepast. De zondag werd met wetten omkleed en werd een dag waarmee christenen elkaar de maat namen... Je bent pas een goed christen als je helemaal niets op de zondag deed, zoals dat ook van de sabbat gold. Maar we moeten juist erkennen dat het vierde gebod **niet**

achter onze zondagsviering staat, ...maar het heeft er zeker wel mee te maken. De heiliging van de zondag is geen opgelegd gebod, maar een dag die we uit dankbaarheid apart houden. We erkennen dat zoals het voor Israël goed was om op de zevende dag van de week los te komen van het werk, dat het zo ook voor ons is, maar dan op de eerste dag van de week. Wij lopen net zo goed als zij gevaar dat wij ons werk zo serieus nemen dat we er niet van loskomen, dat we gaan denken dat het helemaal van onze krachtsinspanning afhangt. Ook wij mogen niet vergeten dat het van Gods zegen op ons werk afhangt. Dat het Góds zorg voor ons is, waardoor er elke dag toch weer eten op tafel staat. Alleen door een wekelijkse rustdag houdt het werk een speels karakter. Natuurlijk, werken is een noodzaak; je moet het serieus aanpakken, met inzet van al je krachten anders komt er vaak niet veel van terecht, en breekt het je bij de handen af, maar het mag ons niet zeven dagen in de week in beslag nemen. De regeltjes van vroeger voor de heiliging van de zondag hebben heel kwalijke gevolgen gehad. Velen hebben daardoor nog steeds niet het gevoel vrij te zijn op zondag, en zo schiet je dan nog aan het doel van die dag voorbij. Op zondag moet er niets **'moeten'**. Je moet vrij zijn van de wekelijkse beslommingen en kunnen doen waar je zin in hebt. En dat is nog een hele kunst om echt vrij te zijn, want *voor je het weet, word je weer slaaf van die leuke dingen die je persé wilt doen op zondag*. Daarom moet ieder voor zichzelf regels stellen om die vrijheid te garanderen. Je moet je ertoe zetten de weektaken buiten de zondag te houden. En je moet je ertoe zetten met het geloof bezig te zijn. Dat kan toch ook een verademing zijn, de tijd ervoor te hebben, want daar kom je door de week vaak veel te weinig aan toe. We mogen elkaar best om verantwoording vragen over de invulling van de zondag, maar dan niet om elkaar er geestelijk de maat mee te nemen. *'Ieder zij voor zijn eigen besef ten volle overtuigd!'* zegt Paulus. Maar áls we elkaar om verantwoording vragen dan gaat het om belangstelling. Hoe geef jij uitdrukking aan je dankbaarheid voor het volbrachte werk van Christus, en hoe vier jij zijn opstanding? En dat we elkaar vertellen hoe onmisbaar de kerkgang is, omdat je in de week vaak te weinig aan het geloof toekomt. En dat we elkaar vertellen hoe we aan ontspanning toekomen zonder dat het in de plaats van de kerkgang komt, en zonder dat het een moeten wordt. *De zondag als vrije dag in een overspannen samenleving en de zondag als dag van samenkomst voor de gemeente is een kostbaar goed die we zorgvuldig moeten bewaren*. We zouden elkaar daar best meer over mogen doorvragen. De keuzes die ieder maakt, mogen verschillend zijn, máár *'Ieder zij voor zijn eigen besef **ten volle** overtuigd!'*

Ds. Peter Broere.